

SEPSI ENIKŐ

A kortárs francia költészet fordíthatóságáról

Yves Bonnefoy és Jean-Michel Maulpoix

DE LA TRADUCTIBILITÉ DE LA POÉSIE FRANÇAISE CONTEMPORAINE. YVES BONNEFOY ET JEAN-MICHEL MAULPOIX. Dans cette étude, j'aborde le problème de la traduction des poètes français contemporains, vers la langue d'une culture où la traduction fait partie intégrante de la production littéraire et s'inscrit dans les grandes lignées poétiques du pays. J'aborde les traductions préparées sous ma direction au sein de l'Atelier d'Études françaises du Collegium Eötvös, à partir d'un choix de textes d'Yves Bonnefoy et d'*Une histoire de bleu* de Jean-Michel Maulpoix.

J'examine plus en profondeur les exemples qui nous ont présenté des difficultés particulières : une syntaxe à la limite du français académique et l'usage des noms communs comme noms propres chez Yves Bonnefoy ou le problème de registre et l'usage des métaphores quotidiennes du nouveau lyrisme chez Jean-Michel Maulpoix. Dans les deux cas, la quête des parallélismes culturels accompagnaient le travail de traduction.

A kortárs francia költészet fordításban

Ma már szinte közhelynek számít az a megállapítás, miszerint a magyar irodalomban „négy műnem” is meghonosodott: a líra, az epika, a dráma – és a műfordítás. Francia kortárs költészetnek az 1950-es évek utáni költészetet szokás tekinteni, Jean-Michel Maulpoix e korszakról írott összefoglalásában minden évtizedhez egy-egy infinitívuszt rendel. Azokhoz, akik az 50-es években kezdenek publikálni (vagyis a 20-as években születtek: Yves Bonnefoy, Jacques Dupin, Lorand Gaspar) az *habiter* főnévi igenevet, a következő évtizedhez a *figurer* igét (ez Michel Deguy, Denis Roche, Jacques Roubaud és az Oulipo, a Tel Quel időszak), a 70-es évekhez (a formalista Emmanuel Hocquard-hoz) a *décanter*, és az újlírikusokhoz (Jean-Michel Maulpoix, Guy Goffette, James Sacré) az *articuler* igét.

Ezen időszak magyar fordítói (a teljesség igénye nélkül) Tímár György, ma Lackfi János, Tóth Krisztina, az Eötvös Collegium fordítóműhelye és Romhányi Török Gábor. Ezen témakörben legjelentősebb gyűjteményes kötet *A látogatás* c. antológia, önálló kötetekben pedig az utóbbi években Jacques Roubaud, Michel Deguy, Yves Bonnefoy, Jean-Michel Maulpoix versei, prózai írásai jelentek meg.

A fordítások létrejöttében szerepet játszanak a nagy kulturális hatások, ugyanakkor megfigyelhető az is, hogy a posztmodern hatása a fordítások létrejöttében mégis kevésbé meghatározó. Az utóbbi években az Eötvös Collegiumban a befejezetlen magyar hagyományok folytatásait is fordítottuk: Yves Bonnefoy és Valère Novarina esetében Pilinszky János öröksége segíti a befogadást. Yves Bonnefoy a költői, Valère Novarina a színházi „jelenlét” alkotója. Yves Bonnefoy verseiben Pilinszky törekvéseihez hasonlóan jelenik meg a színház akként a helyként, ahol a *hic et nunc* a legközvetlenebbül szemlélhető. Valère Novarina drámaírói és színházi gyakorlata, valamint a gyakorlatot kísérő esszék, nyelvfilozófiai, kvázi teológiai fejtegetések mintegy Pilinszky – a színház mindennapos gyakorlata híján – meg nem valósult elképzelései megvalósulásaként tekinthetők, vagyis a fordításokkal egy megszakadt hagyomány folytatását tettük lehetővé egy interkulturális közegben. De új, a magyar kultúrában nem honos lírai hangvétellel is próbálkoztunk: Jean-Michel Maulpoix és a kritikai lírai költészet fordítása (és a költő magyarországi látogatása) éppúgy fontos terepét jelentették a fordítói műhelymunkánknak. Költészete „kritikai”, vagyis önreflexív, de nem íróasztal-költészet, s ugyanakkor lírai, vagyis visszatér a melódia, a kép felszabadult használatához.

Kép és jelenlét. Yves Bonnefoy válogatott írásai¹

Yves Bonnefoy elsősorban kötött versformában írt költeményei jelentek meg Tímár György fordításában a *Még egyre az a hang* (Európa, 1973) c. kötetben. A kötött versformák esetében magunk is azzal a problémával találkoztunk, hogy a magyarban ismeretlen például a 11-es verssor (mely a századvégre, Laforgue-

---

¹ Fordította az Eötvös Collegium fordítóműhelye, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és jegyzeteket írta Sepsi Enikő, Jérôme Thélot előszavával, Bokor Miklós és Hollán Sándor reprodukcióival, Budapest, Argumentum Kiadó, 2007.

ra oly jellemző), mégis fontossá válik Bonnefoy-nál a *formel* és *non-formel*, az alexandrinust megtörő tízes, tizenegyes és a szabad vers színházában. Ugyanakkor úgy találtuk, hogy a prózavers a legtranszparensőbb a fordíthatóság szempontjából, míg az esszéknél a francia grammatika határait feszegető mondatszerkesztés okozhat értelmezési, s ebből következően fordítási nehézségeket. Olykor sok fejtörést okozott a tulajdonnévként használt köznévként (pl. Douve) fordítása. Külön figyelmet igényeltek az irodalmi utalások (elsősorban Mallarmé és Celanra), vagy az olyan szépprózában használt terminusok is mint a *l'Intelligible* („Megérthető”).

Íme egy példa a jól sikerült prózavers-fordításra a *Zeuxis utolsó szőlői* c. ciklusból (IX. szöveg):

C'est quelque chose comme une flaque, le dernier tableau que Zeuxis peignit, après longue réflexion, quand déjà il inclinait vers la mort. Une flaque, une brève pensée d'eau brillante, calme, et si l'on s'y penchait on apercevait des ombres de grains, avec à leur bord vaguement doré la fantastique découpe qui ourle aux yeux des enfants la grappe parmi les pampres, sur le ciel lumineux encore du crépuscule.

Devant ces ombres claires d'autres ombres, celles-ci noires. Mais que l'on plonge la main dans le miroir, que l'on remue cette eau, et l'ombre des oiseaux et celle des fruits se mélangent.

Olyan, mint egy tócsa, az utolsó kép, melyet Zeuxis hosszú gondolkodás után festett hajlott korában. Tócsa, rezzenetlenül csillámló víz röpké gondolata, és ha közel hajolt hozzá az ember, látta benne a szőlőszemek ámyékát és finoman aranyozott szegélyükön a mesés körvonalat, mely a gyerekek szemében a fejet a hajítások közt körbefutja, az alkony még fényes egén.

Világos ámyák előtt más, fekete ámyák. De ha az ember a tükörbe meríti kezét és felkavarja a vizet, madarak és gyümölcsök ámyéka összefolyik.

Egy másik példa a francia nyelv szintaktikai határait feszegető, éppen ezért elsőre nehezen érthető mondatszerkesztésre:

J'appellerai image cette impression de la réalité enfin pleinement incarnée qui nous vient, paradoxalement de mots détournés de l'incarnation. [...] Images, l'éclat qui manque à la grisaille des jours, mais que permet le langage quand le recourbe sur soi, quand le pétrit comme un sein natal, la soif constante du rêve.

(La présence et l'image)

A kép az a csillogás, amely hiányzik a mindennapok szürkeségéből, s amit a nyelv megenged, amikor az álomszomj önmagára hajítja, s úgy dögönyözi, mint a szülői keblet.

(A jelenlét és a kép)

A *Douve* fordítása esetén a következő szempontokat kellett figyelembe venni: a köznévi jelentése „vizesárok; donga (hordó), métely (biol.); ugyanakkor Bonnefoy-nál egy nőalak, egy összetett szimbólum. Ennélfogva lefordíthatatlan: megtartottuk az eredeti francia szót, és ahol lehetett a vizes jelleget, a sötét, hideg folyamszerűséget visszahoztuk a szövegbe.

Yves Bonnefoy szövegei ugyanakkor tele vannak intertextuális utalásokkal is. Tehát a fordítónak ismernie kell azt a hagyományt is, amelyben a költő áll. Egy példa az implicit utalásokra, ahol az eredeti szerző Mallarmé, aki a nyelvi jel önkényes voltát a *nuît* szóval szemléltette (a szó magas hangrendű – *claire* –, holott az éj maga sötét).

*Quant aux mots ! Qui a prétendu qu'ils ne sont des choses qu'une évocation imparfaite, à cause de leurs sons – de leurs couleurs – qui ajouteraient leur rumeur au monde ? Le mot nuit est clair, mais la nuit aussi, tout autant qu'elle est obscure. Ou plutôt la nuit n'est ni claire, ni obscure, ce n'est qu'un mot, simplement, comme l'orange tombée, comme l'herbe bleue*².

És a szavak! Ki is állíthatta, hogy csak tökéletlenül képesek felidézni a dolgokat, hangzásuk miatt – színeik miatt –, melyek állítólag csak szószátyár zsidongásokat hozták a világba? Az éj szó világos, de az éj is annak ellenére, hogy sötét. Vagy inkább az éj se nem sötét, se nem világos, pusztán egy szó, akárcsak a lehullott narancs vagy a kék fű.³

Ugyanerre a kontextusra utal *A tévelygő élet (La vie errante)* című kötet Zeuxis-ciklusának *Az éj (La nuit)* c. verse.

*La nuit, c'est-à-dire du vert, des bleus et ce peu de rouge très sombre qui mord de ses grammaux le bas de la page. J'écris en hâte le mot flaque, le mot étoile. J'écris naissance. J'écris bergers et rois mages. J'écris que je brise une ampoule et que c'est le noir*⁴.

Az éj, vagyis a zöld, a kékek és ez a kevés mélyvörös, melynek alvadt csomója megtapad a lap alján. Sietve leírom: pocsolya, csillag. Születést írok. Pásztorokat írok, és napkeleti bölcseket. Megírom, hogy szétzúzok egy fiolát, és hogy ez a fekete.⁵

---

² BONNEFOY, Yves, 1993, *La vie errante*, Paris, Mercure de France, 12. o.

³ „Olvasd a könyvet”, in Sepsí E. (szerk.), 2007, *Kép és jelenlét. Yves Bonnefoy válogatott írásai*, Argumentum, 77. o.

⁴ BONNEFOY, Yves, 1993, *La vie errante*, i. k., 60. o.

⁵ „Az éj”, in *Kép és jelenlét. Yves Bonnefoy válogatott írásai*, i. k., 86. o.

Még mindig a mallarméi életműre utal az 1993-as *La vie errante* kötet *Lis le livre!* („Olvasd a könyvet!”) című nyitó szövege. A cím Szent Ágoston *Vallomások* VIII. könyvének 12. fejezetében található egyik mondatnak a transzpozíciója: „*Tolle, lege, tolle lege!*” – hallja a kertben éneklő gyermekeket a narrátor, s megérti, hogy a Könyvek Könyvét kell olvasnia. A Könyv Bonnefoy-nak ebben a kötetében azonban utalás a mallarméi elképzelésre, az önmagába zártságával a tökéletesség csapdájába esett nagy tervre. Az önmagukra visszahajló jelentések, illetve szerkezetek helyett ellentpontként jelenik meg a rilkei „nyitottság” fogalma és egyben gyakorlata.

Francia-magyar kapcsolódások

Kétségtelen, hogy Yves Bonnefoy költészetének magyarországi befogadását a jelenlét költői, vagyis Pilinszky János és az Újholdasok életművei alapozzák meg. Az elementáris, az egyszeri megragadása a vágyott jelenlét egyszerűségében és teljességében közös törekvése mind a francia, mind a magyar irányzatnak, de a magyar nyelvezet mégis szikárabb. (Lényegében ugyanaz a generáció, mégis létezik egy *décalage*, és ezt leginkább Lator Lászlónak a Bonnefoy-kötet megjelenésekor nekem írott levelében éreztem: nincs kommunikáció a két életmű és a két költő között). A másik különbség, hogy a magyar költészet nem áll ilyen szoros kapcsolatban a képzőművészetekkel, mint amilyen szoros kapcsolatot és átjárhatóságot a XX. század francia költői gyakorlat biztosít. Végül a befogadást segítő egy az irodalmi párhuzamokat is bemutató bevezetést írtam a fordításokhoz, valamint a Bonnefoy-hoz kötődő magyar képzőművészek, Bokor Miklós, Alexandre Hollan (Hollán Sándor) reprodukcióit helyeztem el a kötetbe – szoros kapcsolatban a szövegekkel. Bokor Miklós *Appel (Hívás)* c. olajfestményének reprodukciója áll például a *Douve beszél* ciklus elején.

Jean-Michel Maulpoix első magyarul megjelent kötete, a *Kékversek*⁶

A munkamódszerünk ennél a kötetnél is változatlan volt: az első, eredetileg többszólamú szövegverziókon közösen dolgoztunk, így egyre inkább egyszólamú,

---

⁶ A fordítások az Eötvös Collegium fordítóműhelyében készültek, szerk. Sepsí Enikő, Budapest, Typotex, 2008.

jól (össze)hangolt és mindemellett szöveghű fordításhoz jutottunk. Segítségünkre voltak ezen kívül a szerzővel és Sylvie Allouche anyanyelvi lektorral folytatott beszélgetések is.

Az 1992-ben megjelent *Kékversek* Jean-Michel Maulpoix legtöbb nyelvre lefordított, legtöbbet idézett verseskötete. A *L'instinct de ciel (Égi ösztön)* című 2000-ben publikált kötetel együtt zsebkönyv formátumban is megjelent 2005-ben a Gallimard kiadónál. Ezzel a két mű átlépte a szűk szakmaiság határát. Utóbbi cím Mallarméra utal, ahogy az egész kötet, a maga égkékjével (s nem a *Kékversek* tengerkékjével) Mallarmé azúrjával dialogizál.

A *Kékversek* címe (*Une histoire de bleu*, szó szerinti fordításban: kék történet; a kék színről, vagy ahogy angol fordítása tükrözi: *A matter of blue*) apropóját Rainer Maria Rilke Clara Rilkének írt 1907. október 8-i levele adja, mely a kötet egyik mottója. Franciául így hangzik: „*On pourrait imaginer que quelqu'un écrivit une histoire du bleu.*” Magyarul – Báthori Csaba fordításában – hosszabban is idézve ezt a levélrészlet: „A kéknél feltűnt, hogy ez a bizonyos 18. századi kék árnyalat, amelyik lépten-nyomon föl-fölbukkan (La Tournál, Peronnet-nél); még Chardinnál is megőrzi eleganciáját, noha ő – fura sapkáján szalagként (szarucsiptetős önarcképén) – csakugyan kíméletlenül kezeli. (*Gondold csak el, valaki megírná a kék szín monográfiáját,*⁷ a pompeji faliképek tömött viaszoskékjétől Chardinig és egészen Cézanne-ig: micsoda élettörténet!) Mert Cézanne saját kékje innen ered, a 18. század kékjétől; Chardin megfosztotta azt erőszakosságától, és később Cézanne-nál már semmi mellékes jelentése nincsen.”⁸

A cím magyar fordítása egy szójátékra épít (kék versek, kép-versek), és ez nem véletlen: bár a kalligrammához semmi köze, Jean-Michel Maulpoix költészete, ahogy a vele együtt induló újlírikus nemzedéké áttatában is, tudatosan tér vissza a költői kép felszabadult használatához. Ezzel válaszol Yves Bonnefoy nemzedékének a jelenlétet megkettőző, elfedő kép iránti gyanakvására, a szürrealisták által felmagasztalt képpel való állandó harcra, de a szembefordulásban is megőrzött hagyományra.

---

⁷ Kiemelés tőlem.

⁸ RILKE, Rainer Maria, 1995, *Levelek II. 1907-1912*, vál. és ford. Báthori Csaba, Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 11. o.

Kulturális párhuzamok – amikor a fordítás segít

A *Kékversek* metaforáinak alapvető szervezője a megszólaló alany körvonalainak változtatása, olykor megkettőzése (például tenger-nő párhuzamossága és egymásba játszása). Ez a lírai alany olykor egy hozzánk beszélő, máskor egy (vagy több) bennünk megszólaló hang, de az is, aki kifelé, másokhoz beszél. A végtelenbe vesző táj szemlélete vezeti el ehhez a több hangot megidéző és magában hordozó interioritáshoz, a szerző által sokat elemzett Henri Michaux szavaival „belső messzeségeinkhez” („*Jointains intérieurs*”). Ennek fontosságára utal a kötet második mottója, mely Augustinus *Vallomások* című műve X. könyvének az emlékezet hatalmáról szóló 8. fejezetéből (15. szakasz) származik: „Íme, összevissza csavarognak az emberek, hogy megcsodálják a hegyek csúcsait, a tenger iszonyatos taréjait, a folyók roppant kanyargásait, az óceán tágas tereit, a csillagok futását, de magukra ügyet sem vetnek.” Maulpoix kötetében az alábbi francia fordítást idézi: „*Et les hommes vont admirer les cimes des monts, les vagues de la mer, le vaste cours des fleuves, le circuit de l’Océan et le mouvement des astres, et ils s’oublent eux-mêmes.*” Feléledt bennem a gyanú, hogy Jean-Michel Maulpoix a modern poézis áhított évenestésének előképét látja ebben a mottóul választott idézetben. A szerző megerősítette ezt a feltevésemet, és ezzel fény derült egy költői gyakorlatra, mely az anakronisztikus értelmezést lehetővé tette: Maulpoix a számára kedves idézeteket referencia nélkül jegyzi fel, s később tetszés szerint használja őket mottóként. Az idézet a magyar fordításban így folytatódik: „Nem ámuldoznak azon, hogy amíg elsorolom mindezeket, egyet sem látok közülük szememmel. Ámde: nem ejteném ki a nevüket, ha a szememmel látott hegyet, folyót, hullámot és csillagokat, a másoknak elhitt létező óceánt nem szemlélném bent az emlékezetemben éppen olyan széles és tágas valami gyanánt, mintha kívülről is valóban valamennyit megpillantanám. Pedig mikor igazán láttam őket a szememmel, egyet sem nyeltem el közülük. Nem is maguk a dolgok lapulnak bennem, hanem csupán a képeik.”⁹ Vagyis éppenséggel nem a modern évenestés, hanem a figyelem befelé fordulásának

---

⁹ AUGUSTINUS, Aurelius, 1982, *Vallomások*, ford. Városi István, Budapest, Gondolat, 290. o. Tatiósnál is előfordul ez a gondolatmenet (*Boldogtalan boldogok*): „Az emberek bebarangolják a világot, megcsodálják a hegyek égre meredő csúcsait, a tenger egekig ívelő hullámain, a folyók félelmetes kanyargásait, az óceán végtelenjét és a csillagok semmibe tűnését. Csodálnak, miközben elfelejtnek emlékezni.”

fontosságára hívja fel az ágostoni idézet a figyelmet. Ez a végtelen táj lehet a tenger, de lehetne a végtelen síkság is, valamiféle nyitott táj, ami befelé fordítja a tekintetet, vagy az emlékezet működése nyomán eleven képként él bennünk, akár Pilinszky János *Aranykori töredékében*, melyre Jean-Michel Maulpoix a magyar nyelvű kiadás ajánlásában utal:

Mi készül itt e tenger ragyogásból?
Ha lehunyom is, süti a szemem;
mi kívül izzott, belül a pupillán,
itt izzít csak igazán, idebenn!
A világ is csak vele fényesül,
az örömtől, aminek neve sincsen.
Mint vesztőhelyen, olyan vakító
és olyan édes. Úgy igazi minden.

A fordítást a képek és a ritmus vezetik

Jean-Michel Maulpoix prózaverseiben a határtalan kékségből kiinduló képburjánzás tapogatja a lírai hang tulajdonosának mélységeit. Ez a lírai személy személytelen, a szerző szavaival szólva ő az egyes szám negyedik személy, aki a saját arcát keresi a próza felfeslett szövetében. Személyisége, akárcsak a rossz fénykép, „elmozdult”, nem éles. Még pontosabban: a megszólaló önmagához való viszonyulása bizonytalan, elbizonytalanítja még a szöveg grammatikáját is. Mondattagolása és ritmusa az egyetlen fogódzója. Ebben keresi énekét, hangját, önnön vonásait.

*Les beaux jours, le large poudroie.
Le ciel est de tuiles blanches. La sieste de
la mer creuse une longue cicatrice d'encre
sur la joue de l'horizon où les voiliers
tracent de grandes routes calmes et
plantent leur amour d'oiselier d'un blanc
très nu*¹⁰.

(*Le regard bleu*)

Szép napokon szikrázóan
porzik a nyílt tenger.

Az ég fehér cseréptető. A tenger sziesztája egy
hosszú tintaheget karcol a horizont arcára, hol
a vitorlások hosszú nyugodt utak vonalát
rajzolják és madarászszermüket pucér
fehérségbe plántálják.¹¹

(*A kék tekintet*)

---

¹⁰ A fordítások alapjául szolgáló kiadás (és az itt következő francia idézetek leelőhelye): MAULPOIX, Jean-Michel, 1992, *Une histoire de bleu*, Paris, Mercure de France.

¹¹ A magyar fordításokat a MAULPOIX, Jean-Michel, 2008, *Kékversek*, szerk. Sepsi E., Budapest, Typotex c. kötetből idézem.

Hétköznapi metaforák

Jean-Michel Maulpoix metaforahasználatának alapvető jellemzője a hétköznapi metaforák, rögzült, képes kifejezések beemelése a magas költészetbe. A fordítónak ilyenkor anyanyelve képes kifejezéseire kell fordulnia:

A kéktől meggyűrűzött test túsarkon fordul. (*Sur ses talons aiguille, le corps bagué de bleu.*)

Egyik szót a másik mellé fektetve szívünket hosszú pórázra engedjük, / S mint kutyát visszahívjuk, amint távolodik. (*Un mot derrière l'autre couché, on laisse un peu aller son cœur / Comme un chien qu'on rappelle dès qu'il s'éloigne.*)

A hagyomány: a líraiság apoteózisa és kritikája: „Teljes zászlódísz”

Bár Jean-Michel Maulpoix írásmódja gyakorta épít a töredékre – egészen a *Domaine public* (1998) néhány naplójegyzetéig –, és szintaxisában is hol a rendkívül hosszú, hol a hiányos, gyakorta nominális mondatszerkesztésre épít, a kötetstruktúra mégis határozott. A *Kékversek* szerkezeti középpontjában, négy-négy ciklussal körülvéve a *Teljes zászlódísz* szabadversei állnak, formailag is elkülönülve a kötetet, de a költő írásait általában uraló prózaverstől, prózától. A Rimbaud, Lautréamont, Breton-reminiscenciákra építő ciklus a líraiság apoteózisa és egyben kritikája:

Avec mes tympanons, ma trompe et mes timbales

*Je chanterai sur un semblant d'air lyrique
Le grand tintamarre de la mer moderne et désuète*

[...]

Ce sera une espèce inouïe de poème

Gonflé de belles images et de bons sentiments

Mimant à la manière antique le pathos de la mer et la discorde de ses bruits archaïques

Pressant l'accordéon du large au poumon bleu gonflé d'œdèmes

Faisant chanter ses boursoufflures au pied des phares et des balises

Médusant ses moutons, ses mollusques Soldant le gros temps à bas prix.

(*Le grand pavois*)

Cimbalmaimmal, trombitámmal és üstdobjaimmal

Látszat-líraisággal éneklek majd meg A modern és régimódi, zsidongó tengert [...]

Hallatlan versfajta lesz

Szép képektől és jó érzésektől dagadó

A tenger pátoaszát és ősi zajainak viszályát antik módon mímelő

Az ödémáktól felpuffadt kék tüdejű nyílt víz harmonikáját összenyomó

Redőnyét a világítótoronyok és bóják lábainál dalra fakasztó

Puhatestűit és hullámgyapját

medúzapillantásával

Megdemesztő

A hízott időt olcsón kiárusító.

(*Teljes zászlódísz*)

De a kritikai líraiság nem ismert hang a magyar költészetben

Maulpoix poétikai esszéi szorosan kapcsolódnak az írás gyakorlatához, s az újlírikus irányzat elméleti írásainak tekinthetők (*La poésie malgré tout, La poésie comme l'amour, Du lyrisme* stb.). Eddigi írásaiban váltakozik és egymással dialogizál próza és vers. Gyakorta használja a „kritikai líraiság” kifejezést is vers és elmélet, vagy pontosabban személyes és személytelen összefonódására. A kortárs lírai költészet elméleti írójaként definiálja is a líraiság többértelmű fogalmát: a líra a költészetet visszavezeti a képhez, a melódiához, a mondattagoláshoz, a mondat sajátos ritmusához.

Ez az irányzat nem lelhető fel a magyar költészeti hagyományban, ennek eredményeképpen a francia és a magyar szöveg eltérő regiszterű lesz. Erre példaként a *Kékversek* kötetnyitó szövegét idézem, ahol a szeretet/szerelem szó magyar nyelvbeli megkülönböztetése még szűkíti is az értelmezési tartományt.

*Nous connaissons par oui-dire
l'existence de l'amour.*

*Assis sur un rocher ou sous un parasol
rouge, allongés dans le pré
bourdonnant d'insectes, les deux mains
sous la nuque, agenouillés dans la
fraîcheur et l'obscurité d'une église, ou
tassés sur une chaise de paille entre les
quatre murs de la chambre, tête basse,
les yeux fixés sur un rectangle de papier
blanc, nous rêvons à des estuaires, des
tumultes, des ressacs, des embellies et
des marées.*

(Le regard bleu)

Hallomásból lesz az ismeret – állítja a
szeretet.

Sziklakövön vagy piros napemyő alatt ülve,
bogaraktól zsongó réten tarkóra tett kézzel
elnyújtózva, hús templom homályában
térdelve, szalmaszékre rogyva, fehér
papírtéglatest fölé gömtyedve szobánk négy
fala közt folyamtorkolatokról, habok
háborgásáról és hullámtörésekről, viharok
utáni szélcsendről, árapályokról álmodozunk.

(A kék tekintet)

Összességében elmondható, hogy az eredeti szöveg és a fordítás mindkét költő esetében saját kulturális közegében jelenik meg valamiként, fordíthatóságuk a két kultúra között kialakított (korábban hiányzó) párbeszédben vizsgálható, vagyis abból a hiányból, amely a fordítások létrejöttének alapvető mozgatórugója volt.

SEPSI ENIKŐ

ELTE Eötvös Collegium–Károli Gáspár Református Egyetem

e-mail: sepsi@mail.datanet.hu